

Charlotte Olesen *

Definitionsteori En filosofisk og terminologisk tilgang til definitionsteoretiske problemstillinger

Abstract

The present paper analyses the theoretical-definitional problems that combine philosophy and LSP-translation. During the last 20 years alternative terminological meta-theories have seen the light of day, criticising the classical terminology's insistence on contextual independence, uniqueness of reference and standardisation. The article will describe the philosophers and the theories of science that have inspired the classical as well as the new, alternative terminological theories and analyse the impact that the meta-theories within these two movements may have on terminological methodology and conceptual analysis.

1. Indledning

Inden for de seneste årtier er der dukket nye strømninger op inden for den terminologiske teori, der har sat spørgsmålstegn ved og kritiseret den traditionelle terminologi og definitionsteori. Udtrykket *nye strømninger*, som jeg har hentet fra en artikel af Bertha Toft (1996: 273), dækker ikke over en gennemarbejdet og sammenhængende alternativ teori, baseret på en konsensus mellem en gruppe af moderne terminologer, men i højere grad over nogle *spredte fægtninger*, der hver især belyser nogle svage punkter i den klassiske terminologiske teori. Visse af kritikerne har taget udgangspunkt i de konkrete definitoriske og oversættelsesmæssige problemer, der kan opstå, når man forsøger at aplikere den klassiske terminologi på de såkaldte "bløde" videnskaber, dvs. fagområder som økonomi, sociologi, politologi, etnografi osv. Andre har taget udgangspunkt

---

* Charlotte Olesen
CLM, fransk institut
Handelshøjskolen i Århus
Fuglesangs Allé 4
DK-8210 Århus V

i det mere abstrakte grundlag for den klassiske terminologiske teori, nemlig i de videnskabsteoretiske og filosofiske retninger, som de klassiske terminologer har ladet sig inspirere af i forsøget på at teoretisere fænomener som essens, abstraktion, begrebsdannelse, førsproglighed osv.

Det, som jeg har fundet interessant at undersøge, er ikke blot den metateoretiske forskel mellem den klassiske terminologi og de nye strømninger, men også hvordan disse divergerende abstrakte teorier kan få indflydelse på det særdeles konkrete terminologiske slutprodukt: Den enkelte definition og oversættelsesterm.

Analysen i denne artikel vil derfor være bygget op omkring følgende kausalrelation:

ontologi/epistemologi $\Rightarrow$ definitionsteori $\Rightarrow$ definitionsudarbejdelse $\Rightarrow$
oversættelsesterm

og bygger på den antagelse, at en kritik og ændring af meta-teorien inden for en given fagdisciplin (i dette tilfælde terminologien) også vil få betydning for metodelæren inden for den pågældende disciplin samt for den mere konkrete undersøgelse af forholdet mellem fagteori og empiri.

Artiklen vil være opbygget således:

- a) Afsnit 2 og 3 vil indeholde en metateoretisk analyse af forskellen mellem de to retninger inden for terminologien, dvs. den klassiske terminologi og de nye strømninger, samt de filosofiske og videnskabsteoretiske retninger, de hver især har ladet sig inspirere af. Jeg mener at kunne påvise et indbyrdes afhængighedsforhold mellem de pågældende forskningsgruppers epistemologiske og ontologiske antagelser og de almene teorier, de opstiller om definitioner, begreber, sprog osv. Den klassiske terminologi har i denne sammenhæng været stærkt påvirket af filosoffer som Platon og Aristoteles samt af positivismen. De nye strømninger har derimod ladet sig inspirere af filosofen Wittgenstein samt af Systemteorien.
- b) Afsnit 4 vil indeholde en analyse af det indbyrdes afhængige forhold mellem den terminologiske meta-teori og metodelære, dvs. mellem den almene definitionsteori og de konkret udformede definitionsmetoder og -typer. Jeg ønsker at påvise, at udvælgelsen af de definitionsmetoder, man betegner som værende de mest korrekte, anvendelige, effektive osv., må udspringe af de ideer, man har om forholdet mellem term, begreb og virkelighed, hvad der *bør* defineres og hvad der *kan*

defineres. Jeg vil i denne forbindelse gennemgå et par af de klassiske modeller for udarbejdelse af definitioner og opstilling af begrebs-hierarkier samt fremsætte forslag til en alternativ metodelære afledt af de nye strømningers meta-teori¹.

- c) Slutteligt vil jeg i afsnit 5 undersøge, om der kan være et indbyrdes afhængigt forhold mellem definitionsmetode og valg af ækvivalent i en konkret oversættelsessituation, dvs. om én slags definition kan medføre valget af én bestemt oversættelsesterm, mens en anden definitionsmetode vil medføre valget af en anden term. Sammenligningen skal både finde sted mellem definitionsmetoder *inden* for den klassiske metodelære samt mellem definitionsmetoder inden for henholdsvis den klassiske terminologi og de nye strømninger. Undersøgelsen bygger på en case over pengepolitiske begreber.

2. Filosofi og klassisk terminologisk teori

Sprog og filosofi har gennem årtusinder været tæt forbundet med hinanden. Fra Sokrates til i dag har filosoffer arbejdet med og reflekteret over sproglige ytringer, sprogsystemer og sandhedssætninger for derigennem at søge en forståelse af verdens sammenhæng (det ontologiske aspekt), menneskets grænser for erkendelse (det epistemologiske aspekt) samt begreber som sandhed, mening og essens. Tilsvarende har terminologien ladet sig inspirere af forskellige filosofiske og videnskabsteoretiske strømninger i forsøget på at teoretisere fænomener som begrebsdannelse, essens og abstraktion.

2.1. Aristoteles

Aristoteles var, i filosofisk forstand, realist. Han mente, at der må findes en verden uafhængig af menneskets sanseerfaringer, organiseret efter en struktur, som mennesket kan afdække gennem videnskaben, og hvor alle enkeltting er kategoriseret og hierarkiseret efter art og slægt. Han mente endvidere, at al menneskelig erfaring må finde sted i overensstemmelse med disse kategorier og derfor også vil præge sproget i retning af entydighed og bestemthed (Nerheim/Rossvær 1986:48-49).

¹ Opdelingen i meta-teori, metodologi og empiri er hentet fra Knudsen (1994).

Ifølge Aristoteles er realdefinitionen det optimale redskab til at afdække og formulere denne orden. Hans mål var ikke at afdække, hvad et givet ord x betyder i en bestemt kontekst (nominaldefinition), men derimod at undersøge hvad *tingen x er*, dvs. nå ind til det *værende* i hver enkelt ting, tingens hvad-hed, og således opnå en erkendelse af, hvordan dette væsen manifesterer sig som virkelighed. Definitionen skulle altså ikke afspejle en sproglig konvention, men derimod en virkelighedsstruktur (Robinson 1972:149-154). Erkendelsen af de almene begreber ville finde sted via en abstraktionsproces, hvor vi gennem den gentagne iagttagelse intuitivt begriber en stadig større del af det almene i en given enkelting og dermed også af det, som har betydning for videnskaben: det væsentlige og uforanderlige i modsætning til det forgængelige og foranderlige. Definitionsobjektet måtte derfor også være almenbegrebet, der udtrykker den enkelte tings essens eller indre kerne, dets hvad-hed (Skirbekk/Gilje 1995a: 94-95).

2.2. Aristoteles' indflydelse på terminologisk teori

Inden for terminologien har almenbegrebet, som det også var tilfældet hos Aristoteles, opnået en egen selvstændig eksistens. Wüster (se afsnit 2.3) mente, at termen og begrebet er to selvstændige, men dog indbyrdes afhængige fænomener, der udvikles i en form for symbiose (Hauschildt 1988: 31). Andre terminologer, som eksempelvis Sager, er gået videre end som så og hævder, at begrebet kan eksistere fuldstændig uafhængigt af termen, af det sproglige univers:

...the terms are perceived as symbols which represent concepts. Concepts must therefore be created and come to exist before terms can be formed to represent them (Sager 1990: 22)

Hypotesen om begrebet som et selvstændigt og til tider førsprogligt fænomen indtager en yderst central plads i den klassiske terminologiske teori. Den har betydet, at man i høj grad anser begreberne, og dermed også deres definitioner, som kontekstafhængige. Begreberne får ikke betydning eller identitet fra en given sproglig kontekst, men hviler derimod i sig selv som selvstændige fænomener. Essens og kontekstafhængighed udgør således to nøglebegreber, der hver især forudsætter hinanden: hvis et begreb skal være uafhængigt af kontekst, må det have en indre, stabil kerne, ud fra hvilken det kan defineres. Via den aristoteliske genus/species-definition, der inden for den klassiske terminologi stadig anses for at være

den mest korrekte definitionsmetode, vil begrebet ofte anbringes i en faglig begrebsmæssig kontekst, men dette fagrelaterede begreb vil oftest kunne optræde i enhver (logisk betinget) sproglig kontekst, uden at dette ændrer ved begrebets indhold og væsen.

Om essens eksisterer eller ej er selvfølgelig et filosofisk spørgsmål, som videnskabeligt er svært at verificere eller falsificere, og som dermed mere eller mindre må bygge på en trossag. Diskussionen hører til inden for det ontologiske felt. På det epistemologiske plan kan man diskutere, om det overhovedet er muligt for mennesket at erkende essens. Knudsen (1994: 92) skriver i sin bog om metodologi, at erkendelsen af essens netop er blevet mulig i takt med de nye videnskabelige landvindinger inden for eksempelvis stoffers atomare strukturer og organismers kromosom-opbygning. Hertil kan måske indvendes, at begreberne hele tiden udvikler sig med videnskaben, og at det, som vi definerede som atom i 1920'erne, bestemt ikke er det, som vi vil definere atomet ved i dag. Så hvornår kan vi være sikre på at være nået ind til essensen af et begreb?

Siden Aristoteles har der da også været en overvældende kritik af begrebet essens. Filosofihistorikeren Richard Robinson skriver bl.a., at hele diskussionen af essens er præget af nonsens og selvmodsigelser:

essence, then, is just the human choice of what to mean by a name, misinterpreted as being a metaphysical reality. The essence of x is the proposition that "the word x is defined to mean yz", misunderstood as the proposition that "x is yz"...(Robinson 1972: 155).

Også den aristoteliske begrebsdannelse er siden blevet underlagt stærk kritik. Mange terminologer beskriver stadig abstraktionsprocessen som en ubevidst, psykisk proces i hjernen, hvor vi intuitivt adskiller væsentlige og uvæsentlige karakteristiske træk, og hvor slutproduktet, begrebet, beskrives som en "mental enhed" eller som et "tankeelement" (Rey 1995: 33-34). Disse begrebsdefinitioner er blevet kritiseret af bl.a. Ingetraut Dahlberg, der i højere grad anser abstraktionsprocessen som en *bevidst* analyse af karakteristiske, adskillende træk. Begrebet bliver dermed til en syntese af korrekte udsagn om en klasse af genstande og defineres da også af Dahlberg som en "vidensenhed" (Hauschildt 1988: 44-47).

Kritikken af begreb og begrebsdannelse er yderst relevant, i særdeleshed fordi den afslører en inkonsistens i den klassiske terminologiske teori: hvordan kan man på den ene side hævde, at begrebet kun har eksistens i den menneskelige bevidsthed, at den er et produkt af en ube-

vidst, individuel, psykisk proces, hvor begreberne kan variere fra menneske til menneske (Weissenhofer 1995: 2), og på den anden side hævde, at begreberne afspejler en tingenes essens? De klassiske terminologer ønsker altså på én gang at knytte begrebet til en individuel perceptionsproces (solipsismen) samtidig med, at man ønsker at fastholde den, i filosofisk forstand, realistiske indfaldsvinkel.

2.3. Logisk positivisme

En af de mest kendte og mest citerede teoretikere inden for den klassiske terminologi er uden tvivl den tyske ingeniør Eugen Wüster, der udgav nogle af sine første værker i begyndelsen af 30'erne. Wüster var meget inspireret af den videnskabsteoretiske retning, der gik under betegnelsen *logisk positivisme* og som netop vandt stor udbredelse i 20'ernes og 30'ernes Europa.

Russell var en markant repræsentant for den logiske positivisme og sammen med den tidlige Wittgenstein forfægtede han i en periode tesen om den *logiske atomisme*. Han mente, at virkeligheden består af enkle, afgrænsede (atomare) fakta, og at det erkendelsesmæssigt meningsfulde sprog på samme måde består af enkle, afgrænsede (atomare) udtryk, som refererer til disse fakta. De korrekte logiske relationer mellem de sproglige udtryk er da identiske med de logiske strukturer, som består mellem de refererende data. Ifølge Russell er begreberne uafhængige af kontekst og repræsenterer et totalt entydigt forhold mellem sprog og virkelighed, en én-til-én-relation mellem atomare udtryk og atomare fakta (Lübcke 1990/91: 276/92). Det skal dog understreges, at positivisterne i denne sammenhæng skelnede skarpt mellem det vage og upræcise almensprog og det entydige, formelle videnskabsprog.

Positivisterne var nogle af de vigtigste fortalere for enhedsvidenskaben i det 20. århundrede. De arbejdede ud fra den hypotese, at man i løbet af en vis begrænset tidsperiode ville være i stand til at nedbryde faggrænserne mellem de enkelte discipliner og forklare selv komplekse fænomener ud fra de samme simple, fysiske lovmæssigheder. En enkelt teoribygning skulle altså med tiden kunne rumme alle videnskaber, og derfor også være kendetegnet ved et homogent og altdækkende videnskabeligt begrebsapparat. Den enhedsvidenskabelige teori er tæt knyttet til reduktionismen, der grundlæggende bygger på den antagelse, at alt i verden, fra de mest komplekse til de mest simple fænomener, kan reduceres i en

uendelighed, til man når til de samme elementære entiteter. For positivisterne byggede reduktionismen på fysikken, og de mente således, at verdens mangfoldighed i sidste ende er reductibel til atomer og derfor må kunne analyseres og reduceres til én og samme kemisk-fysiske strukturelle beskrivelse (Køppe 1990: 36, 448-451).

Skal vi forstå positivisternes syn på begrebets væsen og begrebsdannelsen, kan vi vende os mod Frege. Denne tog kraftigt afstand fra den psykologiske opfattelse af begrebet som et bevidsthedsfænomen. Ifølge Frege er begreber ikke individuelle, mentale størrelser, men derimod intersubjektive og objektivt fastlagte. Via sproget kan vi kommunikere vore tanker, viden og idéer til andre og således gøre dem til genstand for offentlig diskussion. Begreber bliver dermed også redskaber til at konstatere objektive sandheder om virkeligheden (Lübcke 1991: 74-75).

Når man tager i betragtning, hvor meget den terminologiske teori har ladet sig inspirere af positivismen, kan det undre, at man ikke har valgt en definition af begrebet, der ligger tættere på eksempelvis Freges begrebsdefinition, nemlig som et fænomen, der bliver til i en offentlig diskurs. Medtænker man endvidere det forhold, at de fleste positivistere anså videnskaben, og dermed også begreberne, for at undergå en konstant udvikling, kunne man konstruere en definition af begrebet, som efter min mening ville være absolut flottere, mere moderne og, i terminologisk sammenhæng, mere vedkommende end det aristoteliske begreb: begrebet som en *intersubjektiv erkendelsesenhed*.

2.4. Positivismens indflydelse på terminologisk teori

Som udgangspunkt for hele den terminologiske teori overtog Wüster positivisternes skarpe skelnen mellem det videnskabelige sprog og almensproget. Sidstnævnte betragtes af terminologien som upræcist, flertydigt og "fuzzy" mens fagsproget derimod er entydigt, præcist og økonomisk og udtrykker den én-til-én-relation mellem sprog og verden, der er nødvendig for gennem videnskaben at finde og udtrykke sandheder om den virkelighed, der omgiver os. Wüster var selvfølgelig klar over, at der selv inden for de videnskabelige sprog kunne forekomme tilfælde af synonymi og polysemi, men hans håb var på sigt at udvikle eller "standardisere sig frem til" et internationalt, videnskabeligt sprog, der kunne udtrykke det fuldstændigt entydige forhold mellem term, begreb og objekt.

Troen på standardisering og det totalt entydige videnskabsprog bygger bl.a. på positivisternes idé om enhedsvidenskaben og den kumulative hypotese (akkumulering af viden fra én generation af forskere til en anden): At alle videnskabsmænd i bund og grund arbejder ud fra det samme homogene begrebsapparat, der eventuelt kan udvides eller modificeres med tiden, men hvor hvert enkelt begreb grundlæggende har samme betydning fra én forsker/forskningsgruppe til en anden.

I denne forbindelse vil jeg gerne inddrage Thomas Kuhn, der i 60'erne udsatte positivisternes hypoteser for hård kritik og på mange måder revolutionerede den gængse (positivistiske) opfattelse af videnskab og videnskabelige begreber. Den kuhn'ske revolution byggede på begrebet *paradigme*. Hvis tilstrækkeligt mange *anomalier* truer paradigmet, vil nye videnskabelige grupper forkaste den tidligere teori og erstatte den med teorier, der ofte er *uforenelige* med den foregående. Forskningen fortsætter således opdelt i vidt forskellige verdener, hvor imellem der som regel vil opstå en form for kommunikationssammenbrud, idet ikke engang enslydende begreber længere har den samme betydning eller intension (Lübcke 1991: 171-179).

Selv om Kuhns teori senere blev udsat for kritik, har begrebet "paradigme" vundet almen udbredelse inden for det videnskabelige univers og må også siges at have betydning for den terminologiske teori, idet den sætter begrebet og dets positivistiske sandhedsværdi under stærkt pres: ifølge Kuhn kan der ikke eksistere en én-til-én-relation mellem begreb og virkelighed, men blot en entydig relation mellem en *vis forskningsgruppes begreber* og virkeligheden, således som disse forskere *har teoretiseret den*. Begrebsanalyse kan derfor ikke være et spørgsmål om at nå ind til en endelig *sandhed*, men i højere grad om at definere, hvad man inden for et vist paradigme forstår ved det enkelte begreb.

Kuhns teorier synes ikke at have påvirket terminologien nævneværdigt. Måske har man inden for terminologien forestillet sig, at man kunne klare problemet ved at standardisere begreberne inden for de forskellige paradigmer og derved opnå en vis grad af entydighed. Spørgsmålet er blot, hvorledes man i givet fald havde forestillet sig, at en sådan standardiseringsproces skulle forløbe *uden* samtidig at øve vold mod de forskellige paradigmers teorier. Kravet/idealet om entydighed og standardisering kunne på den måde komme til at forvanske billedet af virkeligheden/videnskaben og resultere i en fejlagtig begrebsdefinition.

3. Filosofi og nye strømninger

Som nævnt i indledningen har de vanskeligheder, der har været forbundet med begrebsanalyse og definitionsudarbejdelse af termer/begreber inden for de ”bløde” fagdiscipliner, medført en stigende kritik af det filosofiske og videnskabsteoretiske grundlag for terminologien eller dele heraf. I denne forbindelse har kritikerne ofte fremhævet Wittgensteins teori om familie-ligheder. Den eneste terminolog, jeg endnu har læst om, der har inddraget systemteorien i en moderne terminologisk teori, er Bertha Toft. Hun beskæftiger sig dog med systemteorien fra 60’erne og 70’erne, der fokuserer på *åbne og lukkede systemer*, mens jeg har valgt at tage udgangspunkt i den nyere systemteori fra 80’erne og 90’erne, der opererer med fænomenet *autopoiesis*.

3.1. Wittgenstein: sprog og begreb

Filosoffen Wittgenstein symboliserer på mange måder spændingsfeltet mellem den klassiske terminologi og de nye strømninger, da begge teorier har ladet sig inspirere af selvsamme filosof. Hans filosofiske karriere strækker sig fra den logiske positivisme til det, der senere blev kaldt *dagligsprogsfilosofi*. Wittgenstein gik bort fra teorien om en én-til-én-relation mellem begreb og objekt og mente, at de kategorier, som vi hævder, at virkelighedens objekter kan inddeles i, blot er distinktioner i sproget, som vi så fejlagtigt projicerer over på omverdenen. Wittgenstein var dog ikke nominalist, men satte spørgsmålstegn ved det positivistiske skel mellem sprog og virkelighed: at det klare videnskabelige sprog kan gengive verden, sådan som den er. Wittgenstein arbejdede i stedet med det, som han kaldte *sprogspil*, og som er en sammensætning af sprog og sproglige handlinger, dvs. den konkrete brugssammenhæng, som sproget indgår i. De fænomener eller objekter, som optræder i et specifikt sprogspil, kan udelukkende beskrives fyldestgørende med begreber fra dette sprogspil, og begrebernes betydning eller definition må tilsvarende bestemmes ud fra fænomenerne, som de optræder i dette sprogspil. Begreber kan derfor generelt set kun siges at have en *latent* betydning. Det er først, når de indgår i et konkret sprogspil, at de opnår en faktisk eller konkret betydning. Som Wittgenstein formulerede det: *meaning is use* (Skirbekk/Gilje 1995b: 307-310).

I den klassiske terminologi arbejder man ud fra en *kompositiv* teori, dvs. ud fra den teori, at hvert enkelt begreb eller term har sin egen specifikke betydning, uafhængig af kontekst og de brugssammenhænge, som det indgår i. Den *abstraktive* teori bygger på termers og begrebers betydning som en abstraktion fra betydningen af hele den sætning, som de indgår i. Begrebet kan således ikke optræde som et selvstændigt fænomen med en uafhængig betydning, men må hente sin betydning fra sætningens kontekst. Wittgenstein kan siges at befinde sig et sted mellem disse to teorier. Hver enkelt term har ifølge Wittgenstein et betydningsindhold, som er uafhængig af kontekst og brugssammenhæng, men dette betydningsindhold udgøres dog i sidste ende af det bidrag, som termen kan yde til at fastlægge betydningen af alle de mulige, hypotetiske sætninger, som det kan optræde i. En forståelse af et begrebs definition eller betydning dannes altså i høj grad ud fra en analyse af det historiske og praktiske brugssprog (Collin/Guldmann 1998: 54-59).

3.1.1. Wittgenstein og terminologi

Mange klassiske terminologer vil ganske givet hævde, at Wittgensteins teorier ikke kan have nogen betydning for terminologisk teori, idet man jo netop inden for terminologien arbejder med fagsprog og ikke dagligsproget, der jo var udgangspunktet for Wittgenstein og de andre analytiske filosoffer. Men ofte vil der være vanskeligheder forbundet med en sådan skelnen mellem fagsprog og dagligsproget inden for de "bløde" fagdiscipliner. Wittgensteins ståsted mellem den kompositive og abstraktive teori kunne således være af stor betydning for terminologer, der stadig ønsker og mener at kunne tage udgangspunkt i et selvstændigt begrebs definition, men som også er klar over, at grænserne for begrebet er udflydende og i høj grad må specificeres i en konkret brugssammenhæng.

3.2. Systemteori

Systemteorien er forbundet til andre antireduktionistiske teorier gennem beskrivelsen af forholdet mellem systemet og dets elementer, mellem del og helhed, hvor helheden ofte siges at være mere end summen af de enkelte bestanddele. Fænomener af en vis kompleksitet må derfor nødvendigvis anskues i deres helhed og kan ikke blot restløst opløses i eller *reduceres* til deres bestanddele. Således kan to systemer bestå af nøjagtigt

de samme elementer, men alligevel danne helheder, der er forskellige, fordi elementerne indgår i forskelligartede relationer til hinanden. De fleste systemteoretikere anser altså relationerne mellem systemets entiteter for at have lige så stor betydning som entiteterne selv. Man taler i denne forbindelse om fænomenet *emergens*, der indebærer, at der ved en sammenkædning af komponenter opstår kvalitativt nye egenskaber, som ikke fandtes på komponenternes niveau. Som eksempel kan nævnes kobbermolekylet, der er i besiddelse af visse elektrisk ledende egenskaber, som de enkelte kobberatomer ikke har, og som ikke ville kunne udledes deterministisk af disse komponenter isoleret betragtet (Køppe 1990: 340-45).

Teorier om systemer, deres opståen, funktion og bestanddele har blomstret siden midten af 1960'erne, hvor Bunge og Bertalanffy blev kendte for deres teorier om *åbne og lukkede systemer*. I dag er én af de helt store systemteoretikere Niklas Luhmann, der baserer sin teori på fænomenet *autopoiesis* (græsk for selvproduceren). Hermed henviser han til den tese, at systemer er selvproducerende, og at det i bund og grund er deres eneste funktion: at reproducere de komponenter, som de består af og dermed producere sig selv i en rekursiv proces.

3.2.1. Den luhmann'ske systemteori

Niklas Luhmann var professor ved universitetet i Bielefeld i Tyskland og aktiv som forfatter fra begyndelsen af 1960'erne. Et af hans største og måske også mest kendte værker er *Soziale Systeme* fra 1984.

I Luhmanns univers er der hele tiden systemer, der dannes og forgår, mens andre finder fodfæste og vokser sig stærke. Som eksempel på sidstnævnte kan nævnes det politiske, det administrative og det økonomiske system, der alle er udskilt omkring sociale funktioner (Sørensen 2000). Et systems eksistens kan ifølge Luhmann forklares ud fra to nøglebegreber: *differens* og *autopoiesis*. Luhmann skelner ikke i så høj grad som andre systemteoretikere mellem systemets del og helhed, men derimod mellem systemet og dets omverden. Findes der ingen difference mellem system og omverden, udviskes grænserne, og systemet opløses. Denne difference skabes og defineres ikke af omverdenen, men af systemet selv gennem en autopoietisk proces, hvor det producerer egne elementer og egen identitet ved at udskille sig fra omverdenen. Eksempelvis udvælger og former en organisation sine egne medlemmer; et juridisk system skaber sin egen præcedens; og et markeds "usynlige hånd" fun-

gerer som et netværk af små lokale kontrakter, der skaber sin egen orden uden ydre tvang og autoritet. Luhmann har således fjernet den ydre iagttagelse af systemet og i stedet gjort *selviagttagelse* til en vital komponent i systemets selvproduktion og grænsedragning mellem system og omverden. Den typisk positivistiske opfattelse af iagttagelse som noget, der finder sted mellem et adskilt subjekt og objekt, det isolerede menneske, der står som en alvidende betragter og definerer verden udefra, hører altså ikke hjemme i Luhmanns univers (Thyssen 1994: 48-51).

Kompleksitet er endnu et vigtigt nøglebegreb inden for Luhmanns teori. Denne kompleksitet kan være af intern art og karakterisere forholdet mellem systemets elementer og deres indbyrdes relationer. Antallet af elementer kan for et system være så overvældende, at det må selekttere og favorisere visse relationer frem for andre. Inden for et enkelt system kan der endvidere dannes sub-systemer og sub-sub-systemer, hvorved der sker en uddifferentiering af opgaver. Der kan dog også være tale om en *ydre* kompleksitet, hvilket bringer os ind på forholdet mellem system og omverden. For selv om systemer som før nævnt er operationelt lukkede, er dette ikke ensbetydende med, at de er uafhængige af deres omverden. Det ville eksempelvis være vanskeligt at forestille sig det økonomiske system, som vi kender det i dag, uden at der samtidig eksisterer et politisk system. På samme vis trækker det psykiske system på biologiske processer, men uden at de to systemer dog berører hinanden eller ved, hvad der foregår i det andet system. Et psykisk system er fremmed over for neuroner og synapser, men bygger på, at hjernen eksisterer og fungerer. Denne udveksling af egenkompleksitet mellem adskilte systemer er endvidere udtryk for det antireduktionistiske element i Luhmanns teori. For uanset hvor dybt man går i analysen af det psykiske system, vil man aldrig ende i det biologiske. Et systemelement er den mindste enhed i ethvert system og kan derfor ikke yderligere reduceres, også selv om det fra et andet systems synsvinkel (som det biologiske i dette tilfælde) stadig virker højkomplekst (Thyssen 1994: 52, 54, 56).

Et system har brug for information. Den ydre kompleksitet resulterer i en selektionstvang, forstået på den måde, at systemet i sin omverden må vælge mellem en uendelig mængde af elementer, relationer og tilstande. Denne selektion sker til dels ud fra systemets differentiering i forhold til det omgivende samfund, hvoraf de *binære koder* spiller en væsentlig rolle. For det økonomiske system gælder eksempelvis en kode, der hedder

købe/ikke købe, mens den for videnskabsystemet er sandhed/usandhed og for kærlighedssystemet elske/ikke elske (Thyssen 1994: 76-79). Det økonomiske system kan betragte en relation mellem en mand og kvinde og eksempelvis være interesseret i information om prisen på et samleje (mellem prostitueret og kunde på bordel), mens kærlighedssystemet ville bedømme et tilsvarende forhold mellem en kvinde og mand ud fra koden elske/ikke elske og følelsen “dig, og ingen anden!” (Sørensen 2000).

Som det fremgår af ovenstående, må vi med Luhmanns teori i hænderne nødvendigvis gå bort fra den positivistiske teori om én verden/én beskrivelse. Opdelingen af samfund i systemer samt deres indbyrdes afhængighed medfører, at man må operere med komplementære beskrivelser. Synet er eksempelvis, som Thyssen (1994: 57) udtrykker det, en “tre-dobbelt sag”, og må beskrives komplementært ved hjælp af både biologiske, psykiske og sociale forklaringer. I det moderne samfund eksisterer der derfor ikke længere et enkelt, ophøjet sæde, hvorfra man kan forkynde udsagn om verden. Udsagn udsiges fra hvert enkelt system via gensidige iagttagelser, der kan samles, om ikke i en objektiv sandhed, så dog i nogle rimelige stabile værdier, der kan give os et realistisk indtryk af verden og dens komplekse sammenhænge.

3.2.2. Systemteori og terminologisk teori

Systemteorien rokker på mange måder ved vores opfattelse af videnskab, virkelighed og det menneskelige vilkår og vil, hvis man sammenholder den med terminologien, ændre vores opfattelse af begreb og sprog.

For det første er det vanskeligt at opretholde den positivistiske og aristoteliske opfattelse af begrebet som et kontekstuaafhængigt fænomen, der kan beskrives entydigt, uden at man er nødsaget til at inddrage andet end fagmæssigt relaterede begreber. I det systemopdelte samfund bliver begrebet automatisk trukket ind i en systemkontekst, der endvidere er karakteriseret ved det fænomen, at *relationer* spiller en lige så stor rolle som entiteter, at de substantielle objekter vanskeligt kan beskrives uden at inddrage de relationer, som de indgår i med andre substanser.

Systemteorien har endvidere den konsekvens, at den logiske atomismes ideal om en én-til-én-relation mellem term, begreb og objekt må, om ikke forkastes, så i hvert tilfælde revurderes, således at man præciserer, at det drejer sig om en én-til-én-relation mellem en *systemspezifisk* term og

et *systemspecifikt* objekt. En standardisering af termer på tværs af systemer ville være en uoverkommelig opgave, da termer og begreber indgår i et sammenhængende og komplekst sprog- og fagsystem, der er uddifferentieret omkring funktioner, som pr. definition adskiller sig fra andre systemer. Sprog og begrebsdefinition udgør en del af et systems identitet, dets "anderledeshed" i forhold til andre systemer, og dermed også en del af dets eksistensberettigelse (jvf. Luhmann, der siger, at hvis grænserne mellem system og omverden udviskes, så opløses systemet). Af selvsamme årsag ville sproglig standardisering ikke blot være en uoverskuelig opgave, men også et *uønsket* projekt. Som det fremgår, er problematikken at sammenligne med det kuhn'ske paradigme, og i bund og grund kan Kuhn vel også siges at være en slags systemteoretiker, idet han opfatter faglige teorier som adskilte verdener/systemer med hver deres interne menings- og betydningsteori.

At begreber og termer er systemafhængige får også betydning for definitionsteorien. Enten må man tage det udgangspunkt, at man kun vil definere et begreb ud fra én systemkontekst, eller også er man, som Luhmann udtrykker det, nødsaget til at definere et begreb *komplementært*. Sådanne komplementære definitioner vil ofte stride imod enhver terminologs idealer om entydighed, da de kan være om ikke direkte modstridende så i hvert tilfælde væsensforskellige. Det klassiske eksempel på nødvendigheden af komplementære beskrivelser er selvfølgelig Bohrs definition af elektroner som både partikler og bølger. Bohr mente faktisk, at videnskaben *altid* er tvunget til at benytte sig af komplementære beskrivelser, hvilket han begrundede med verdens kompleksitet og anti-reduktionistiske elementer samt ikke mindst den menneskelige erkendelses uformåenhed (Køppe 1990: 80-88).

Endelig vil det antireduktionistiske element i systemteorien få betydning for udarbejdelsen af definitioner, idet en bestanddelsdefinition eksempelvis vil miste en emergent egenskab ved definiendum ved blot at beskrive de *dele*, som entiteten består af, og ikke de relationer, der forbinder dem og danner nye kvalitative egenskaber ved definiendum.

3.3. Sammenfatning af afsnit 2 og 3

I afsnit 2 og 3 har jeg søgt at belyse forholdet mellem filosofi, videnskabsteori og terminologisk teori.

Følgende skema sammenholder nogle af nøglebegreberne inden for klassisk terminologisk teori og nye strømninger:

Klassisk terminologi	Nye strømninger
Begrebers essens $\Rightarrow$ kontekstuaafhængighed	Begreber er afhængige af kontekst i form af sprogspil, paradigmer og systemer
Entydige, distinkte begreber, der danner entydige forhold til objekter i verden	Flertydige, vage og udflydende begreber, og termer, der er karakteriseret ved polysemi og tilknytning til systemer og paradigmer
$\Rightarrow$ præcise definitioner via nødvendige og adskillende, karakteristiske træk	$\Rightarrow$ genus/species udviskes og definitioner kræver længere og komplementære forklaringer
Begrebers førsproglighed	Begrebers eftersproglighed
Videnskabelig sandhed og objektivitet	Videnskabelig relativisme og subjektivitet. Virkeligheden afhænger af øjnene, der ser
Reduktionisme	Antireduktionisme
Naiv realisme	Kritisk realisme ?
Enhedsvidenskab og akkumuleret viden	Tværvidenskabelighed og paradigmer
Standardisering ønskelig og mulig	Standardisering vanskelig og til tider slet ikke ønskelig

4. Terminologiske arbejdsredskaber

Følgende afsnit vil indeholde en kort analyse af det indbyrdes afhængige forhold mellem meta-teori og metodologi. Af gode grunde er det selvfølgelig hovedsageligt forholdet mellem den klassiske terminologi og meta-teori, der vil være i fokus, da man inden for de nye strømninger endnu ikke har formuleret forslag til nye eller ændrede arbejdsredskaber. Jeg forsøger dog at give en beskrivelse af, hvorledes en inkorporering af nye strømninger i klassisk metodologi kan komme til udtryk.

4.1. Den klassiske terminologis arbejdsredskaber

Som det sikkert er fremgået af de foregående afsnit, har et af de centrale diskussionsemner inden for både filosofi og terminologi været forholdet mellem genstand, begreb og term. Realdefinitionen kan siges at være *legemliggørelsen* af denne relation mellem genstand og begreb på den ene side og termen på den anden, da den ikke blot forklarer, hvorledes et

bestemt ord anvendes, som det er tilfældet med nominaldefinitionen, men derimod har til hensigt at beskrive et begrebs hvad-hed. Realdefinitionen er derfor også udgangspunktet for enhver terminologisk definition.

Genus/species-definitionen hidrører i uændret form fra den definitions-metode, som Aristoteles arbejdede med i det 3. århundrede før Kristi fødsel, og er en fremragende repræsentant for den klassiske terminologiske teori. Den betragtes da også stadig den dag i dag som den mest korrekte definitionsmetode.

Igennem denne definitionstype har man fundet udtryk for troen på det kontekstuaafhængige begreb, der kan defineres ved, *hvad* det er som selvstændigt fænomen, dets essens eller væsen, og ikke ud fra hvilken kontekst det indgår i. Som før nævnt indgår begreberne selvfølgelig både i definitionen og i begrebssystemet i en *faglig begrebsmæssig kontekst*, da overordnede og sideordnede begreber udgør en del af begrebsanalysen. Men denne begrebsmæssige kontekst går ofte på tværs af systemkontekst og paradigmatiske kontekst og forholder sig da slet ikke til den wittgensteinske kontekst af sprogpil. Begrebets intension omfatter således karakteristiske træk fra andre fagrelaterede begreber, men begrebet som enhed skal, ifølge den terminologiske teori, kunne placeres i hvilken som helst sproglig kontekst på grund af det entydige forhold, der via genus/species-definitionen er skabt mellem begreb, term og genstand. Den aristoteliske definitionstype manifesterer det entydige møde mellem sprog og verden.

4.2. De nye strømninger og arbejdsredskaber

Som før nævnt har man inden for de nye strømninger endnu ikke indført nye og alternative definitionsmetoder. For terminologen vil en "system"-definition eller en alternativ "kontekst"-definition ganske givet definere begrebet for entydigt, da de ikke vil indeholde en analyse af de indre karakteristiske træk. *Udgangspunktet* for en terminologisk definitionsproces må stadig først og fremmest være at finde ind til en tings/et begrebs "essens" eller "identitet", dvs. som det fremtræder uafhængigt af ydre forhold. Den to tusinde år gamle genus/species-definition har i denne sammenhæng bevist sin duelighed, og selv om den stiller præcise krav til sin udformning, mener jeg også, at den er karakteriseret ved en så stor fleksibilitet, at den vil kunne inkorporere de nye strømningers meta-teori.

4.2.1. Udarbejdelse af definitioner

Ifølge Lene Frandsen udviser *væsentlighed* stor fleksibilitet i forbindelse med beskrivelsen af et begrebs *væsentlige* karakteristiske træk (Frandsen 1982: 19-20). Man kan derfor udmærket forestille sig et begreb blive defineret ved sit overbegreb samt ved nødvendige og adskillende, karakteristiske træk, der eksempelvis indeholder oplysninger om tilhørsforhold til et specifikt system eller en specifik brugssituation, og som netop adskiller dette begreb fra sideordnede begreber. I så tilfælde bliver hele spørgsmålet om kontekst inkorporeret i de karakteristiske træk. Endvidere anføres det ofte som et krav til en definition, at denne skal angive, hvis definitionen af begrebet kun har et begrænset anvendelsesområde (Frandsen 1982: 44). Dette krav kunne meget vel udvides til også at gælde angivelse af bestemte politiske ideologier, kulturelle egenarter, teoretiske værker, forskningsmæssige retninger og systemspecifikke betydninger.

Ser vi et øjeblik på den situation, hvor definiendum (i dette tilfælde *begreb*) indgår i eller formes af en bestemt videnskabelig **teori** eller **paradigmatisk** kontekst, kan man forestille sig følgende løsninger:

a) Vælge begrebsdefinitionen fra en bestemt teoretiker eller paradigme:

Ifølge Frege defineres begrebet "begreb" som:.....

Ønsker man derimod at give en mere almen og dækkende definition af begrebet (til eksempelvis et glossarium, hvor begreberne står uden for en teoretisk kontekst), må man som terminolog foretage visse valg:

b) Man kan forsøge at udarbejde en stram definition, der samler de fleste teoretiske og paradigmatisk aspekter ved det pågældende begreb. Vender vi tilbage til eksemplet med begrebet "begreb", kan det dog være svært at finde lighedspunkter mellem de enkelte teoretikers definitioner. Indskrænker vi undersøgelsen til Frege og Aristoteles, er lighedspunkterne stadig til at overskue. Mens Aristoteles betegner begrebet som et individuelt, mentalt og førsprogligt fænomen, betragter Frege det som en kollektiv, sproglig vidensenhed. Det, der bliver tilbage som fælles træk ved begrebet, kunne evt. i en aristotelisk definition udtrykkes således:

*enhed, der samler de almene kendetegn / indeholder de fælles kendetegn
for en klasse af objekter*

Man kan i denne sammenhæng risikere, at definitionen nærmer sig det intetsigende, og at det i visse tilfælde vil være direkte ukorrekt at udarbejde disse almene definitioner, jvf. Bohrs krav om komplementære beskrivelser.

c) Man kan opstille komplementære definitioner af det enkelte begreb, således at man i en rækkefølge angiver de (i situationen) væsentligste definitioner af begrebet inden for forskellige teorier eller paradigmer. Endvidere kan man samordne de to metoder (almen def. + komplementære def.), så man eksempelvis udarbejder en almen definition efter typen genus/species, der efterfølgende suppleres med oplysninger om de enkelte teoretikere eller teorier i form af *forklaringer*. Definitionen af begrebet kunne da se således ud:

Enhed, der samler de almene kendetegn for en klasse af objekter. Ifølge filosofen Aristoteles (384-322 f.Kr.) defineres begrebet som et individuelt og førsprogligt fænomen, der bliver til i en bevidsthedsmæssig abstraktionsproces, mens filosofen Frege (1848-1925) betragtede begrebet som en sproglig vidensenhed, der bliver formet i en intersubjektiv diskurs.

Som det fremgår af ovenstående eksempel, sker der mindst to ændringer i forhold til de definitioner, terminologer normalt arbejder med:

For det første bliver definitionen længere og nærmer sig det, man kunne kalde en forklaring, men hvor strukturen med genus proximum og differentia specifica til dels er bibeholdt. Kravet om enkelhed i udformningen af definitioner går derfor tabt og viger pladsen for en højere grad af præcision.

For det andet sker der en respecifisering af almenbegrebet, og i særdeleshed hvis man vælger udelukkende at definere ud fra én specifik paradigmatiske kontekst. Det *almene* i almenbegrebet bliver dermed indskrænket og kan ikke længere dække alle de situationer, hvor termen for det pågældende begreb anvendes.

5. Case - Pengemængdebegreber

Casen skulle repræsentere det felt, hvor fagteori og empiri mødes. Med meta-teorien som basis, ville jeg forsøge at anvende nogle af de i afsnit 4 beskrevne arbejdsredskaber på en konkret definitions- og oversættelsesorienteret opgave, der skulle bygge på de førnævnte overordnede pengemængdebegreber.

Formålet med casen var at undersøge, om anvendelsen af den ene terminologiske retning frem for den anden kunne have indflydelse på de oversættelsesmæssige aspekter af det terminologiske arbejde: om man kort sagt ville nå frem til forskellige oversættelsesforslag ved at anvende forskellige definitionsmetoder og -teorier fra henholdsvis den klassiske

terminologi og de nye strømninger. Endvidere ville jeg undersøge, om valget af definitionsmetode inden for én og samme teoretiske retning (den klassiske) kunne have betydning for det oversættelsesmæssige aspekt. Jeg fandt det i denne sammenhæng relevant at arbejde med genus/species-definitionen og bestanddelsdefinitionen fra den klassiske teori samt en definition baseret på den wittgensteinske teori fra de nye strømninger. Hver af disse definitionsmetoder blev anvendt på de fornævnte overordnede pengemængdebegreber: de danske begreber *primær likviditet*, *bankernes likviditet* og *pengebasen* samt de franske begreber *monnaie centrale*, *monnaie banque centrale*, *liquidité bancaire* og *base monétaire*. I det følgende vil jeg kort gengive resultaterne af denne undersøgelse.²

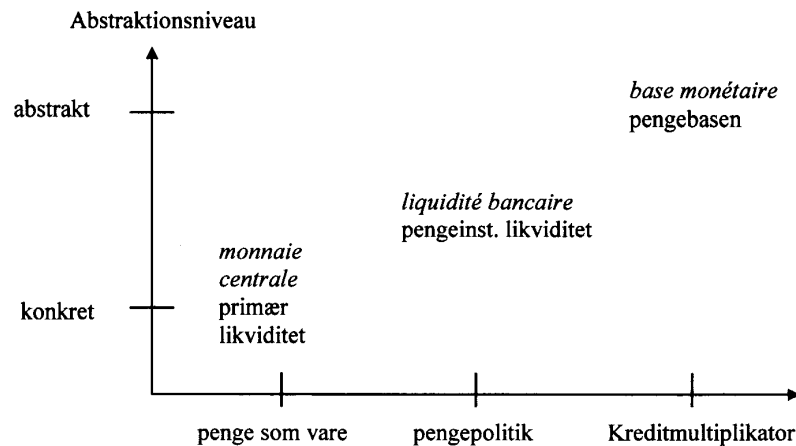
5.1. Definitionsanalyse og oversættelse

Betragter man de oversættelsesforslag, som de forskellige definitioner munder ud i, er det tydeligt, at valget af definitionsmetode har indflydelse på oversættelsen, både hvis man sammenligner resultaterne af de to definitionsmetoder inden for den klassiske terminologi, og hvis man sammenligner oversættelsesforslagene fra henholdsvis den klassiske terminologi og de nye strømninger.

- Med bestanddelsdefinitionen fremtrådte alle de franske og danske termer som synonyme, og det var derfor underordnet, hvilken fransk term man valgte som oversættelse til én af de danske termer.
- Med genus/species-definitionen blev der skabt en mængdemæssig forskel mellem *liquidité bancaire* / *pengeinst. likviditet* (betegner den del af den primære likviditet/pengebase, der befinder sig i pengeinstitutterne) og de andre termer, hvorved oversættelsen for disse to termer var fastlagt, mens den stadig var valgfri for de andre.
- Med den wittgensteinske definition blev der skabt en yderligere nuancering af begreberne. Når der ses bort fra *monnaie banque centrale* og *monnaie centrale*, der stadig må anses for at være synonyme, kom begreberne til at fremstå som adskilte enheder med hver deres kommunikative funktion og abstraktionsniveau og dermed også med hver deres oversættelsesterm: en dansk term, der befinder sig

² For en mere detaljeret undersøgelse, se Olesen, 2000.

på ét bestemt abstraktionsniveau og inden for ét bestemt sprogspil bør oversættes med en fransk term, der er kendetegnet ved tilsvarende karakteristika:

Base monétaire / pengebasen tilhører begge det højeste abstraktionsniveau og er meget teoretiske begreber, der anvendes i det sprogspil, hvor man diskuterer økonomiske forklaringsmodeller baseret på kreditmultiplikatoren.

Liquidité bancaire / pengeinstitutternes likviditet befinder sig begge i en mellemposition mellem det høje og det lave abstraktionsniveau. Begreberne benyttes i pengepolitisk teori, men også til at beskrive den konkrete mængde penge, som banksektoren under ét ligger inde med. Begreberne hører begge til inden for det samme kommunikative univers, nemlig det, der omhandler pengepolitik og pengepolitiske instrumenter, og anvendes endvidere i forbindelse med de samme verber og sætninger.

Monnaie centrale / monnaie banque centrale / primær likviditet befinder sig alle på det laveste niveau på abstraktionsstigen og kommunikativt benyttes disse pengemængdebegreber om det konkrete, om de penge, der kan handles, holdes, købes osv.

Jeg konkluderede at en korrekt definition af de syv begreber bør indeholde både en bestanddsdefinition, en indholdsdefinition og en kontekstdefinition, da de indbyrdes supplerer hinanden og respecificerer de enkelte

begreber. Den wittgensteinske definition er den, der mest effektivt adskiller begreberne i forhold til hinanden, og som medfører den mest korrekte oversættelse. Den respekterer nogle kommunikative grænser mellem de enkelte begreber, der nok er udtalte, men dog så stærke at de sjældent overskrides og derfor må medtages i analysen af de enkelte begreber. Som definition kan den dog ikke stå alene, idet den ikke siger noget om, hvad de enkelte begreber er. Det bedste resultat vil derfor fremkomme ved at udarbejde det, som man inden for de nye strømninger betegner som komplementære definitioner, og som i dette tilfælde både skal udtrykke den aristoteliske hvad-hed, begrebernes bestanddele og den wittgensteinske kontekstafhængighed.

6. Konklusion

Jeg har i artiklen søgt at analysere det indbyrdes afhængighedsforhold, der eksisterer mellem filosofi, terminologisk teori, definatoriske arbejdsredskaber og det konkrete ækvivalentvalg.

Med baggrund i den teoretiske gennemgang og casen mener jeg endvidere at have vist, at de nye strømninger har en eksistensberettigelse og derfor bør tages alvorligt. Ikke som en trussel mod den eksisterende terminologi, men som et supplement. Som terminolog er man på mange måder stadig afhængig af den klassiske terminologi og dens arbejdsredskaber, og jeg mener da også, at udgangspunktet for det terminologiske arbejde stadig bør være et ønske om at opnå størst mulig præcision, objektivitet og entydighed i begrebsanalyser og definitionsudarbejdelser. Men de idealer, som man arbejder ud fra, bør selvfølgelig ikke medføre, at det billede af virkeligheden, som man søger at gengive gennem analyser af begreber og fagområder, ikke bliver overdrevet forenklet og forvrænget.

Mange terminologer vil nok hævde, at det ikke er muligt at samordne to så modstridende terminologiske retninger. Hvordan kan man på den ene side tro på entydighed, kontekstafhængighed, reduktionisme og standardisering for i næste åndedrag at undersøge termerne for deres kontekstafhængighed og flertydighed? Svaret på dette spørgsmål ligger måske netop i vendingen "tro på". Da den klassiske terminologi ikke længere kan siges at ligge inde med opskriften på den rette terminologiske ånd, på *sandheden*, bliver selv meta-teorien, på lige fod med definitionsmetoderne og begrebssystemerne, blot til et redskab, som vi kan anvende til at forstå og analysere den sproglige og fysiske verden med. Og da

verden er ekstrem kompleks og nuanceret, vil én og samme teori aldrig kunne indeholde et altdækkende analyseapparat og må derfor suppleres med andre teorier, der analyserer begreberne, sproget og den omgivende verden ud fra helt andre kriterier. Således bliver ikke blot definitionerne, men også meta-teorierne til komplementære størrelser, der kan indeholde den højeste grad af kompleksitet og dybde. Og terminologien bliver et *métier*, der kommer til at spille på mange forskellige strenge.

Referencer

- Collin, Finn & Guldmann, Finn (1998). *Sprogfilosofi – en introduktion*. København: Nordisk Forlag.
- Frandsen, Lene (1982). *Definition. Objekter, metoder og regler. Med terminologisk inventar for ventilation og luftkonditionering*. Ark 15, det erhvervsproglige fakultet, Handelshøjskolen i København.
- Hauschildt, Bent (1988). *Begrebets rolle i terminologiens teorier – en kritisk gennemgang af centrale områder inden for den traditionelle terminologilære og den genstandsrelaterede, analytiske begrebsteori med fremstilling af et alternativ*. Forskningsrapport, Århus.
- Knudsen, Christian (1994). *Økonomisk metodologi bind 1. Videnskabsteori og forklaringsstyper*. 2. udgave. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Køppe, Simo (1990). *Virkelighedens niveauer – de nye videnskaber og deres historie*. København: Nordisk Forlag.
- Lübcke, Poul (red.) (1990). *Politikens filosofi leksikon*. 1. udgave. København: Politikens Forlag.
- Lübcke, Poul (red.) (1991). *Vor tids filosofi – videnskab og sprog*. 1. udgave. København: Politikens Forlag.
- Nerheim, H. & Rossvær, V. (1986). *Filosofiens historie. Fra Sokrates til Wittgenstein*. 1. udgave. København: Politikens Forlag.
- Olesen, Charlotte (2000). *Definitionsteori – en filosofisk og terminologisk tilgang til definitionsteoretiske problemstillinger: Indeholder dansk-fransk case med definitioner og oversættelse af overordnede pengemængdebegreber*. Fransk institut, Handelshøjskolen i Århus.
- Rey, Alain (1995). *Essays on terminology*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Robinson, Richard (1972). *Definition*. London: Oxford University Press.
- Sager, Juan C. (1990). *A practical course in terminology processing*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins publishing company.
- Skirbekk, Gunnar & Gilje, Nils (1995a). *Filosofiens historie 1 – fra antikken til oplysningstiden*. København: Nordisk Forlag.

Skirbekk, Gunnar & Gilje, Nils (1995b). *Filosofiens historie 2 – fra oplysningstiden til modernismen*. København: Nordisk Forlag.

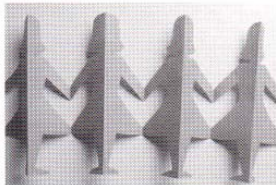
Toft, Bertha (1996). Nye strømninger inden for terminologisk teori og praksis; samspillet mellem systemiske og kontekstuelle faktorer. I Myking, Johan (red.). *Terminologi – system og kontekst*. Nordisk minisymposium, KULTs skriftserie nr. 71, Noregs forskingsråd og forfatterane.

Thyssen, Ole (1994). *Kommunikation, kultur og etik*. København: Handelshøjskolens Forlag.

Weissenhofer, Peter (1995). *Conceptology in terminology theory, semantics and word-formation*. IITF-series 6, Termnet, Wien.

Interview

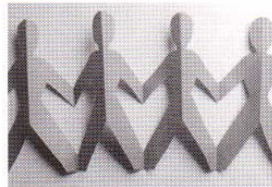
Sørensen, Brian Agger (Stud.scient.pol. ved Aarhus Universitet). Samtale af 10. marts 2000 om temaet: *Systemteori, autopoiesis og Niklas Luhmann*.

**Add dimension to
your sociological
research**

sociological abstracts

Comprehensive, cost-effective, timely

Abstracts of articles, books, and conference papers from nearly 2,500 journals published in 35 countries; citations of relevant dissertations as well as books and other media.

Available in print or electronically through the Internet Database Service from Cambridge Scientific Abstracts (www.csa.com).

Contact sales@csa.com for trial Internet access or a sample issue.

sociological abstracts

Published by CSA

Cambridge Scientific Abstracts

7200 Wisconsin Avenue
Bethesda, Maryland 20814 USA

Tel: +1 301-961-6700
Fax: +1 301-961-6720

E-Mail: sales@csa.com
Web: www.csa.com